№ 267 ՇԱԲԱԹ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 4

1904

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԿՈՒ ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՇԱԲԱԹ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 4 № 267

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆոն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆոն № 253.

Վարդուհի Նիկիտիչ՚ա Փանեանցը սրտագին վշտով յայտնում է ազգականներին և ծանօթներին իր եղբօր՝

ՍՏԵՓԱՆ ՆԻԿԻՏԻՉ ՏԷՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆՑԻ (Տէրեան)

մահը։ Յուղարկաւորութիւնը իր բնակարանից (Լերմոնտովսկայա փողոց, սեփական տուն) դէպի Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցին՝ տեղի կունենայ կիրակի, դեկտեմբերի 5-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին։ Թաղումը Խոջիվանքի գերեզմանատանը։ 1—2

Նինա Եգորովնա Տէր Մկրտչեան (Տէրեան) զաւակներով խորին վշտով յայտնում է ազգականներին և ծանօթներին, ամուսնու և [illegible] հօր՝

ՍՏԵՓԱՆ ՆԻԿԻՏԻՉ ՏԷՐ-ՄԿՐՏՉԵԱՆՑԻ (Տէրեան)

մահը։ Յուղարկաւորութիւնը իր բնակարանից (Լերմոնտովսկայա փողոց, սեփական տուն) դէպի Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցին՝ տեղի կունենայ կիրակի, դեկտեմբերի 5-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին։ Թաղումը Խոջիվանքի գերեզմանատանը։ 1—2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Գաղափարի արտայայտութիւնը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Զբաղմունքի հարկը. Աստրախանի Աղաբաբեան դպրոցը։ Մինչև Երբ։ Նամակ Բագուից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պատերազմի շուրջը. Դուխարդանի հայոց եկեղեցին. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։

ԳԱՂԱՓԱՐԻ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջին օրերը մենք յաճախ լսում էինք «գաղափարական և անգաղափարական» խօսքերը՝ վերաբերեալ մեր կովկասեան նկարիչների հանդէս դրած գործերին։

Հանդիսականների մէջ կան անձինք, որոնք որոնում են միայն կատարեալ և բնորոշ տեխնիկայի մի արդիւնք և գոհ են, երբ գտնում են այդպիսին։ Միւսները աւելի զբաղված են այն բանով, թէ ինչ նկարն է խօսում նրա մտքին, ինչն է առաջ բերում որոշ բարոյական տրամադրութիւն։ Առաջինները գոհ են, եթէ տեսնում են գեղեցիկ և հարազատ կերպով նկարված մի ժայռ, մի նաւակ, մի ծաղիկ, մի բլուր, մի գետակ, կամ բնութեան աւելի բազադրեալ մի տեսարան։ Միւսները ցանկանում են, որ յիշված նկարների մէջ դրված լինէր մի աւելորդ միտք ևս և իւրաքանչիւր նկար համապատասխանէր որոշ հայեցակէտի թելադրութեան։

Նկարիչները համարում են իւրաքանչիւր նկար գաղափարական, որովհետև ամեն մի նկարի մէջ արտայայտված է մի որոշ, թէկուզ շատ փոքր, գաղափար։ Նրանցից շատերը կատարած են համարում իրանց գերը, եթէ կարողացել են բաւարար կերպով արտայայտել կտաւի վրա այն, ինչ որ նրանք ցանկացել են։ «Միայն թէ լաւ կատարված լինի»—ահա այն, ինչ որ նրանք համարում են պարտաւորական իրանց համար։

Ընդհանրապէս, մենք ուրիշ հասկացողութիւն ունենք գաղափարական կոչված նկարների մասին։ Եթէ նկարիչը ներկայացրել է մի քարոզչի, որի վրա ամբոխը քարեր է շպրտում, կամ մի գիւղացու, որ ընկճված է վաշխառուի առաջ, կամ մի դաւաճանի, որին պատառում է ամբոխը և այլ այդ տեսակ տեսարաններ, մենք ասում ենք, որ այդ նկարները գաղափարական են, որոշ տենդենցիա են իրանց մէջ պարունակում։

Եթէ ընդունենք, որ իւրաքանչիւր նկար պարունակում է իր մէջ գափափար, մենք միշտ կարող ենք մեզ հարց տալ, թէ արդեօք հետաքրքրակա՞ն է, գրաւի՞չ է այն գաղափարը, որ նա ունի։ Եւ մեզնից է կախված գերադասութիւն տալ այս կամ այն նկարին, համարել մէկը կամ միւսը աւելի համապատասխան սեփական ճաշակին և տրամադրութեան։

Անկասկած, ամեն մի գեղարուեստական գործ պէտք է կատարեալ լինի, կարելին չափ, տեխնիկայի կողմից։ Այս տարվայ նկարչական ցուցահանդէսում կայ Մրևլիշվիլու մի նկարը, որտեղ ներկայացված է գիւղացին իր ժողոված հացահատիկով վաշխառուի առաջ։ Նկարը ունի բովանդակութիւն, բայց վատ է կատարված. Նոյն տեսակ է և [illegible] սկու նկարը «Լաօեանից նաւակ», որ գաղափար ունի, բայց վատ է կատարված։

Մենք, անշուշտ, ցանկանում ենք, որ նկարչական գործը, տեխնիկայի կողմից լինի կարելին չափ լաւ, որպէս զի և այն գաղափարը, որ նրա մէջ պարունակվում է, գործէ կատարեալ տպաւորութիւն։ Մենք լաւ գիտենք, որ վատ կատարած գործը րօպէական տպաւորութիւնից յետոյ գէն կը շպրտվի և կը մոռացվի։ Եւ այդ պատճառով մենք չենք ցանկանում հակադրել գաղափարը տեխնիկային։ Ոչ. տեխնիկան, նկարչական արհեստը պէտք է լինեն կարելին չափ կատարեալ։ Բայց հանդէս բերած գործի մէջ մենք կը ցանկանայինք տեսնել աւելի խոր մտածմունք և զգացմունք, երևոյթների աւելի լայն ըմբռնողութիւն, տրամադրութիւնների աւելի մեծ հոգեբանական արտայայտութիւն։ Նկարի գաղափարը պէտք է գրաւիչ և ուժեղ լինի։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶԲԱՂՄՈՒՆՔԻ ՀԱՐԿԸ

Տասը տարի է, որ գոյութիւն ունի Ռուսաստանում այդ հարկը։

Շատ քիչ զբաղմունքներ ազատ են նրանից։

Զբաղմունքի հարկը պատկանում է ուղղակի հարկերի տեսակին։

Եթէ զբաղմունքը խոշոր է և արդիւնաւէտ, նրա վրա հարկը լինում է շատ, իսկ եթէ զբաղմունքը սովորական է և եկամուտի տեսակէտից թոյլ է կամ կասկածելի, նրա վրա հարկը քիչ է դրվում։

Այդ տողերից ընթերցողը պարզ կարող է նկատել, որ զբաղմունքի հարկը մի քիչ մօտենում է «եկամուտի հարկին», որի կլասիքական հայրենիքն է Անգլիան և որը դեռ նոր մտածում են մտցնել Ֆրանսիա և այլ երկիրներ։

Երբ առաջին անգամ Պետական Խորհուրդը ներմուծում էր այդ հարկը Ռուսաստան, որոշում կայացրեց, որ 10 տարի գործադրել, փորձի ենթարկէ և գործնականի մէջ նկատելով նրա բոլոր թերութիւնները, 10 տարի յետոյ նորից վերաքննութեան ենթարկէ նրա բոլոր կանոնները, որոնց թիւը, ի միջի այլոց ասենք, 180 յօդուած է ընդամենը։

Զբաղմունքի պետական հարկը վերջին տարիներս ռուսական կայսրութեան բիւջէտի մէջ շատ էլ երկրորդական տեղ չէր բռնում։

Նա տարեկան տալիս էր 80 միլիօն րուբլի։ Բացի այդ, անցեալ 10 տարվայ ընթացքում նկատվել է, որ այդ հարկի տուած ընդհանուր գումարը միշտ մեծանալու ձգտում ունի, որովհետև ամեն տեսակ արդիւնաբերական ու արդիւնագործական զբաղմունքներ սկսում են օր օրի վրա աճել ռուսական հսկայական միապետութեան մէջ։

Ով հարկերի խնդրով գոնէ մի քիչ հետաքրքրվել է, նա կը գիտենայ անպատճառ, որ կառավարութիւնները նախապատւում են այն բոլոր հարկերը, որոնք շատ սպառիչներ չեն արտադրում, հաւաքելու ժամանակ շատ գլխացաւանքներ չեն պատճառում և, որ գլխաւորն է, հաւաքելու համար վարչական մեծ ծախքեր չեն պահանջում պաշտօնեանի համար։

Զբաղմունքի հարկը Ռուսաստանում ամեն կողմով համապատասխանում է ֆինանսական գիտութեան այդ տարրական 3 պահանջներին։ Կը նշանակէ՝ նա մեր պետութեան համար ամենագնահատելի հարկերից մէկն է։

Ներկայ տարվայ սեպտեմբեր ամսից սկսած Պետերբուրգում կազմված է մի խոշոր յանձնաժողով, որին նախագահում է ֆինանսների մինիստրի օգնական Վ. Ի. Տեմիրեազևը։ Այդ յանձնաժողովը վերաքննութեան է ենթարկում վերևում յիշված զբաղմունքի հարկի օրէնքի 180 յօդուածները։

Ժողովը բաց անելու ժամանակ, ֆինանսների մինիստր սէնատոր Կոկովցեվը յայտնել է, որ [illegible] քննութեան միջոցով հիմնականապէս փոխել զբաղմունքի հարկի էական սկզբունքները։ Ոչ։ Նրա նպատակն է եղած օրէնքը բարելաւել, ընդարձակել, կրճատել մի քանի մասերը և լրացնել թերի կտորները։

Յանձնաժողովում մասնակցում են ֆինանսների, ներքին գործերի և երկրագործութեան մինիստրութիւնների ներկայացուցիչները։ Բացի դրանից, լայն չափերով հրաւիրված են խոշոր առևտրական և արդիւնագործական հիմնարկութիւններից ներկայացուցիչներ։

Մինչև այժմ եղած խորհրդածութիւնների ընդհանուր արդիւնքն այն է եղել, որ այդ հարկը տարածվել է աւելի բազմաթիւ տեսակ զբաղմունքների վրա, քան առաջ էր։

Մի խիստ բնորոշ երևոյթ է և այն, որ յանձնաժողովի նիստերի ժամանակ առևտրի և արդիւնաբերութեան ներկայացուցիչները հարց են դրել մամուլը, լրագրութիւնը և առհասարակ գրական աշխատանքը և այլ «ազատ» կոչված արհեստներն էլ ենթարկել զբաղմունքի հարկին։ Ահա այդ առաջարկներն էին, որ մամուլի էջերում արձանագրվեցին և շատերի վրա այն տպաւորութիւնը թողին, որ արդէն յանձնաժողովի կողմից ընդունված, վերջացած հարց է պարբերական հրատարակութիւնները հարկի ենթարկելու խնդիրը։

Բայց բարեբաղդաբար առևտուրի և արդիւնագործութեան «փողի մէջ լողացող» ներկայացուցիչների առաջարկին դիմադրել են մինիստրութիւնների ներկայացուցիչները, օրինակ բերելով արտասահմանը, ուր թէև մամուլն ու գրականութիւնն անսահման աւելի են զարգացած՝ քան մեզանում, բայց ուր այդպիսի հարկ ամենևին գոյութիւն չունի։

Կարծում ենք, որ արտասահմանում, այո, կար այդպիսի հարկի նման մի բան, միայն... Թիւրքիայում։ Դա «գերբօվի» հարկն էր։ Ամեն մի լրագրի թերթ պէտք է կրէր իր վրա մի մարկա, մի փուլ 2 փարա արժէքով։ (5 փարան արժէ 1 կոպէկ)։

Կար և Աւստրիայում։ Ամեն մի լրագրի վրա պէտք է լինէր մի սև, կլոր նշան, որ ցոյց էր տալիս, թէ հարկն առնված է։

Բայց մինչև իսկ Թիւրքիայում այդ «փուլը» ոչնչացվեց սրանից 3 տարի առաջ։ Իսկ Աւստրիայում նա արխիվ ընկաւ մեռնող XIX դարի հետ միասին։

Նոյեմբերի 26 ին յանձնաժողովի զբաղմունքներն արդէն ընդհատված են և կը վերսկսվեն առ. Ջիկայ յունվարի 1 ից։

Սպասենք տեսնենք արդիւնքները։

Խաժակ

ԱՍՏՐԱԽԱՆԻ ԱՂԱԲԱԲԵԱՆ ԴՊՐՈՑԸ

(Բացման 100-ամեակի առիթով)

Որովհետև այս 1904 թ. լրանում է Աստրախանի Աղաբաբեան դպրոցի հաստատման 100-ամեակը, ուստի աւելորդ չէր լինի ծանօթացնել «Մշակի» ընթերցողներին այդ՝ հայերիս մէջ ամենահին և նշանաւոր դպրոցի հետ։

Դժբաղդաբար հիմնադիրի և դպրոցի առաջին տարիների մասին ճշգրիտ տեղեկութիւններ պակասում են, միայն այսքանը յայտնի է, որ դպրոցի հիմնադիրը եղել է սպահանցի Նիկողայոս Յովհաննիսեան Աղաբաբեանցը. նա ծնվել է 1740-ական թուականների սկզբներում։ Դպրոցը հիմնել է 1804 թւին, իսկ բացումը տեղի է ունեցել 1810 թւին. դպրոցի բացումից յետոյ շուտ մեռել է և թաղված է Աստրախանում։

Սկզբնական տարիներում դպրոցը կրել է հայոց ազգային դպրոց անունը, իսկ 1830-ական թւականներին դարձրած է գաւառական (уѣздное) և մինչև այսօր էլ այսպէս է անւանվում։ Դպրոցը ունի 3 դասարան և 1 պատրաստական. ծրագիրը համապատասխանում է քաղաքային դպրոցների ծրագրին. հայոց լեզուն և հայոց կրօնը եղել են սկզբից [illegible]

Մի մեծ անյարմարութիւն աշակերտների համար, որ ունեցել է Աղաբաբեան դպրոցը և այժմ էլ ունի՝ այդ այն է, որ աշակերտները ամեն մի դասարանում նստում են երկ-երկու տարի և այդ երկու տարվայ առարկաների մէջ զանազանութիւն չէ լինում, այլ միայն աւելի են անցնում. այսպէս, օրինակ, առաջին տարին անցնում են մի որ և է առարկայի առաջին մասը, իսկ երկրորդ տարին՝ երկրորդը։ Այսպիսով 3—4 տարվայ կուրսը անցնելու համար աշակերտները ստիպված են լինում 7—8 տարի սովորել, մի ժամանակամիջոց՝ որ համապատասխանում է միջնակարգ դպրոցների դասընթացքի։

Քաղաքիս կենտրոնում դպրոցը ունի մի մեծ քարեայ շինութիւն, որի արդիւնքով պահվում են թէ ինքը՝ դպրոցը և թէ 12 ձրի որդեգիր աշակերտներ։ Դպրոցի ուսումնական մասը կառավարում է տեսուչ պ. Կար. Սօբոլեանը, որը մի համալսարանաւարտ անձնաւորութիւն է և ամեն կերպ աշխատում է բարելաւել դպրոցը. իսկ տնտեսական մասը կառավարում է հոգաբարձութիւնը։ Այժմ դպրոցում ուսանում են մօտ 200 աշակերտներ։

Աղաբաբեան դպրոցը մեր այն հին դպրոցներից մէկն է, որից դուրս են եկել իր ժամանակի համար առաջին պատրաստված անձնաւորութիւնները։ Ներսիսեան դպրոցը, Լազարեան ճեմարանը և Աղաբաբեան դպրոցը, ինչպէս շատ ճիշդ կերպով նկատում է հանգուցեալ Պալասանեանը իր «Հայոց Պատմութեան» մէջ, եղել են հայերիս համար այն նշանաւոր դպրոցները, որ պատրաստել են մեզ համար բանիմաց ուսուցիչներ, կրթված հոգևորականներ և հասարակութեան պիտանի անդամներ։

Ահա այսօր այդ նշանաւոր հիմնարկութիւններից մէկը բոլորում է իր գոյութեան 100 տարին. ամբողջ մի դար սերունդներ է կրթել նա. դժուար թէ Աստրախանում գտնվի մի մարդ, որ աշակերտած չը լինի այդ դըպրոցին։

Ինչպէս լսում ենք, դպրոցի տեսուչը մտադրութիւն ունի կատարելու 100-ամեայ յօբելեանը. շատ ցանկալի էր, որ իրականանար այդ մտադրութիւնը և ոչ միայն դպրոցը, այլ ամբողջ Աստրախանի հայ հասարակութիւնն էլ մասնակցէր այդ մեծ տօնին։

Ս. Ասլ.

ՄԻՆՋԵՒ ԵՐԲ

(Նամակ Բագուից)

Ամեն մի ոճիր որ գործվում է, պէտք է ասած, մաքի րօպէական ծնունդ չէ, այլ մի շարք պատճառների արդիւնք, հետեւապէս իւրաքանչիւր չարիք իր սաղմում խեղդելու մասին եթէ ժամանակին միջոց ձեռք չառնվի՝ չարիքը աճելով, մեծ աղէտի պատճառ կը լինի թէ անհատների և թէ հասարակութեան համար։

Շատ դէպքերից վերցնենք մէկը։ «Մշակի» 231-ում Վերին Ագուլիսից ուղղված հեռագիրը, որ գուժում էր երիտասարդ ինժեներ Մինտօյ Ներսիսեանցի սպանութեան լուրը և նոյն թերթում № 240 «Մի սպանութեան առթիւ» խորագրով յօդուածը, դարձեալ յիշեալ ցաւալի դէպքի մասին, ապացոյց է, որ եթէ հասարակութիւնը ժամանակին մտածէր իր միջից հեռացնելու չարագործին, այսօր ականատես չէր լինի այդ ողբալի տեսարանին։ Իւրաքանչիւր ագուլեցի լաւ ճանաչում էր այդ չարագործի ընտանիքը, գիտէր և այն, թէ ինչպէս ոճրագործը իր վարմունքով մի քանի անգամ ապացուցել է հասարակութեանը, որ ինքը նրան, հասարակութեան, վնասակար անդամ է և շուտ թէ ուշ ընդունակ անմեղ արիւն թափելու։ Հասարակութիւնը այդ բոլորը գիտենալով հանդերձ, դատապարտելի անտարբերութեան մատնված՝ սպասեց մինչև որ չարագործը իր խօսքով ասածը գործով կատարեց, այն է՝ «Ամբողջ Ագուլիսը պէտք է դըղըրդացնեմ»։

Ինչպէս ամեն տեղ նոյնպէս և մեզանում, հասարակութիւն ասելով պէտք է հասկանալ այն որոշ դասակարգը, որի սեպուհ պարտականութիւնն է հոգ տանել ընդհանուրի բարօրութեան մասին. բացի այդ Ագուլիսը ունի ուսեալ և հարստութեան տէր մարդիկ, բայց աւաղ, դէպի ընդհանրութիւնը քնքաբարթագոյն են։

Գուցէ ընթերցողը հետաքրքրվի, թէ ագուլեցին իր հայրենիքում ինչպէ՞ս է անցկացնում իր ժամանակը, որ մինչև անգամ իր գլուխը անփորձ պահելու չափ էլ շնորք չունի. ահա թէ ինչով է նա զբաղված. երկրըպագում է կանաչ սեղանին՝ մաշելով կեանքն բայեղ շռայլութեան թէ հագուստի և թէ նիստ ու կացի մէջ, իսկ ինչ վերաբերում է աղքատ դասակարգին, նա հազիւ կարողանում է իր ընտանիքը կառավարել, էլ հեռուն մտածելու հնարաւորութիւն չունի. այժմ պարզ է որ էլ ազատ գլուխ չը կայ հասարակութեան ցաւերի մասին հոգալու։ Այդ բոլորից յետոյ, բնական է, որ ասպարէզը կը մնայ չարագործ Ֆարհատներին, որոնք իրանց գնդակի հարուածներից առաջացած անմեղ արեան շիթերով կը դրոշմեն հասարակութեան ճակատը, իբրև դատապարտութեան կնիք։

Ներկայ սերունդը ինչ ունի աւանդելու իր յաջորդներին, ոչինչ, բացի թղթախաղութիւնը, շռայլութիւնը և մանաւանդ անհոգութիւնը։

Ասացէք խնդրեմ, հայրենակից եղբայրներ, մեր անտարբերութիւնը դէպի հասարակութեան շահերը պէտք է տևէ մինչև երբ։ Վերջապէս ժամանակ է սթափվել։

Գ. Մարութեան

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

Նոյեմբերի 17 ին

Եթէ «Մշակը» կոչված է հասարակութեան կարիքների և ձայնի արտայայտիչը լինելու, ապա խնդրում եմ առաջիկայ համարներից մէկում զետեղել երկտողս։

Այս բօլէրս մի պարոն ստորագրութիւններ մի թերթ ձեռքին, ընկած գրասենեակները և խանութները, ստորագրութիւններ էր ժողովում Շուշուի մի քահանայի համար, որպէս զի այդ խնդրագրի համաձայն Էջմիածնի հոգևոր վարչութիւնը տեղափոխէ նրան Բագու նորերս վախճանված տէր-Մորէն քահանայի տեղ։ Եթէ մեր հասարակութիւնը այնքան լըջամիտ ու պարտաճանաչ լինէր, որ իր իւրաքանչիւր ստորագրութիւնը դնելուց առաջ նախ մի փոքր հաշիւ ներկայացնէր իրան, այն ժամանակ թերևս կարիք չը լինէր ներկայ տողերով առանց այն էլ մի հարիւր անգամ կրկնված փաստը նորից հրապարակ հանելու և «Մշակի» սուղ էջերը զբաղեցնելու. սակայն բանը հէնց նրա մէջն է, որ մեր ստորագրողները միայն այն ժամանակ են քննական աչքով նայում թղթերին, երբ մէջը փող է նշանակված. մնացած դէպքերում նրանք իրանց ստորագրութիւններ տալը մեծ ազգասիրութիւն են համարում, առանց որոնց, երևի, եկեղեցին կը կործէր, ուստի և պատրաստ են նոյն իսկ մէկի տեղ երկու ստորագրութիւն դնելու։

Մի ամբողջ դասակարգ ինտելիգենցիա ունեցող քաղաքացիք ոչ թէ իրանք են ընտրում իրանց քահանայացուն, այլ ծածուկ, շատ չի անցնի և մնա որտեղից որ է մէկը կը լինի Բագուի քահանան. գուցէ այն ժամանակ միայն բագուեցիք հարցնեն. «այդ ինչպէս եղաւ»։

Տ. Տէր-Գրիգորեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հաստատ աղբիւրից տեղեկանում ենք, որ վաղը, կիրակի օր, դեկտեմբերի 5-ին, երեկոյեան գնացքով Ալէքսանդրօպօլից Թիֆլիս կը ժամանէ ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսը։ Վեհափառին դիմաւորելու է գնացել Վրաստանի և Իմերէթի առաջնորդ Սաթունեան եպիսկոպոսը։

Պաշտօնական տեղեկութիւնների համաձայն նոյեմբերի 29-ին Բագու քաղաքում խոլերայով հիւանդացել են 4 թուրք կանայք, մեռել են 2 հոգի. մէկը հին հիւանդներից։ Նաւթաղաշտում նոյն օրը հիւանդացել են 2 ռուս, մեռել միայն մէկ հին հիւանդը։ 30-ին՝ քաղաքում հիւանդացել են 3 թուրք, մեռել են 3 հոգի՝ բոլորն էլ հին հիւանդներ, իսկ Նաւթաղաշտում այդ օրը հիւանդացողներ չեն եղել։

Անցեալ նոյեմբերի 29 ին ժամանակաւոր հիւանդանոցում կային՝ բուժելով հիւանդներ 2 հոգի, ծաղիկով՝ 1, կանանց հիւանդանոցում կային 33 հոգի։ Ազատ տեղեր կան 22, հոգեկան հիւանդների հիւանդանոցում կային 49 հոգի։ Ազատ տեղ կայ 1։

Դեկտեմբերի 12-ին կայանալու է վրաց գըրամատիական ընկերութեան արտակարգ ընդհանուր ժողով վրաց ազնուականների կալուածական բանկում։ Քննվելու են. 1) զեկուցում եղբ. Զուբալեանների ընկերութեան արածնուէրի մասին. 2) զեկուցում վրաց թատրոնի վիճակի մասին. 3) 1905 թւի նախահաշիւը. 4) ընկերութեան 25-ամեակի տօնելու նախաձեռնելու յօբելեանի նախագիծը և այլն։

Պատշաճաւոր իշխանութիւնը շրջաբերականով յայտնել է, որ այն կանայք կամ օրիորդները, որոնք ուսում են մանել դեղատներն իբր աշակերտ՝ դեղագործութիւն սովորելու համար, պէտք է ներկայացնեն իգական գիմնազիաների առնուազը 4 դասարանի վերջացնելու վկայագիր և, բացի դրանից, քննութիւն տան արական գիմնազիայի VI դասարանի դասընթացի չափ մ՝ լատիներէն լեզուից։

Քաղաքային սանիտարա բժշկական տեսչի զեկուցումից երևում է, որ անցեալ նոյեմբերի 29-ին քաղաքումս նկատված են 27 վարակիչ հիւանդութեան դէպքեր՝ այն է՝ փորի տիֆ 3, կրկնվող տիֆ 1, կարմրուկ 7, քութէշ 2, դիֆտերիտ 12, թոքախտ 1, բոժա 1։

«Б. В.» լրագիրը հաղորդում է, որ վերջին օրերս Պետերբուրգում կազմակերպվել է «Պարսկական փոխադրութեան բիւրօ»։ Այդ բիւրօն կազմել են «Կաւկազ-Մէրկուրի» նաւային ընկերութիւնը, «Ապրանքների պահեստի արևելեան ընկերութիւնը» և «Փոխադրութեան ու ապահովագրութեան ռուսական ընկերութիւնը»։ Ապրանքներ փոխադրող այդ երեք խոշոր ընկերութիւնների միանալու և մէկ բիւրօ կազմելու նպատակն է վերացնել իրար շահերին վնասող մրցութիւնը և դնել ապրանքատէրերի վզին այն գները, ինչ որ իրանք կը բարեհաճեն. Դրամատէրերի այդ սրտաշարժ միութեան մէջ չէ մասնակցում «Надежда» ընկերութիւնը միայն։

Մեզ հաղորդում են, որ Հ. Սանթուրճեանը, սիրողների հետ միասին դեկտեմբերի 11-ին, Վէտցելի դահլիճում, խաղալու է «Նկարիչ Թաշչեան» Լ. Մանուէլեանի պիէսը և «Սոնայի նշանդրէքը» Յ. Եսայեանի և դիտաւորութիւն ունի կատարելագործվելու դերասանական արհեստի մէջ։ Պ. Սանթուրճեանը մի քանի տարուց ի վեր մասնակցում է զանազան թատերասէր խմբերին։

Նոյեմբերի 26-ին Պետերբուրգում ժամանակաւորապէս ընդհատվեցին զբաղմունքը հարկի օրէնքները վերաքննելու համար կազմված յանձնաժողովի պարապմունքները։ Երեկոյեան նիստը փակելով, նախագահ Վ. Ի. Տեմիրեազևը (ֆինանսների մինիստրի օգնականը) շնորհակալութիւն յայտնեց խորհրդի անդամներին իրանց աշխատանքների համար։ «Դրա հետ միասին, ասաց մինիստրի օգնականը, պարտք եմ համարում շնորհակալութիւն յայտնելու նիստերին ներկայ եղող մամուլի ներկայացուցիչներին՝ իրանց ունեցած ուշադիր և բարեխիղճ վերաբերմունքի առիթով՝ դէպի խորհրդի աշխատութիւնները։ Ես լիապէս բաւարարեմ գտնում նրանց ներկայացրած հաշիւներն այդ առիթով խորհրդակցութիւններն ընդհատված յայտարարելով մինչև հետևեալ տարվայ յունվարի 1-ը, ես թոյլ եմ տալիս ինձ նորից խնդրելու առևտրի և արդիւնաբերութեան պ. պ. ներկայացուցիչներին մի անգամ էլ մտածել այն հարցերի մասին, որ մենք պէտք է լուծենք»։ Առևտուրի և արդիւնագործութեան ներկայացուցիչների կողմից Կըրեստովնիկովը շնորհակալութիւն յայտնեց մինիստրի օգնականին՝ նրա ցոյց տուած ուշադիր վերաբերմունքի համար դէպի ռուսական առևտուրի և արդիւնաբերութեան կարիքները։

Լուսաւորութեան մինիստրութեանը խնդիրներ են ներկայացրել գպրոցական շրջանների հոգաբարձուներից մի քանիսը, խրաւունք ուզելով դասատուութեան թոյլ տալ իգական ութդասեան գիմնազիաներն աւարտող անձերին դաս աւանդելու քաղաքային դպրոցների ստորին դասարաններում։ Պետերբուրգի լրագիրներից մի քանիսը լսել են, որ լուսաւորութեան մինիստրը արդէն յայտնել է հոգաբարձուներին, թէ իրանց միջնորդութիւնը յարգված է։

ԹԷՕԴՕՍԻԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Հին Խրիմից 4—5 վերստ հեռաւորութեամբ փոքր բարձրաւանդակի վրա, անտառների մէջ բարձրանում է Խրիմի Ս. Խաչ հռչակաւոր վանքը, որ շինել են Անիից եկած հայ գաղթականները 1338 թւականին։ Մինչև 1887 թւականը Ս. Խաչը շատ խեղճ դրութեան մէջ է եղել, և միայն այդ թւականից յետոյ, երբ վանքի վանահայր է նշանակվել հանգուցեալ Խորէն եպիսկոպոս Ստեփանէն, վանքը սկսել է քիչ քիչ շատ վայելուչ կերպարանք ստանալ։ Խորէն եպիսկոպոսի ջանքերով է շինվել վանքի այժմեան, կանոնաւոր ճանապարհը, որ բարձրանում է ոլորապտոյտ Բուլղարանոց կոչված գիւղից մինչև վանքը։ Նրա ջանքերով նորոգվել են սենեակները, մաքրվել են գնվել եկող ուխտաւորների և այցելուների համար։ Խորէն եպիսկոպոսը յանձին Նահապետ վարդապետի իրան արժանաւոր յաջորդը ունեցաւ, որ 1901 թւականից ի վեր Ս. Խաչի վանահայրն է։ Հայր-սուրբի ջանքերով նորոգվել են մատաղատուն կոչված սենեակները, վանքի աղբիւրները, պարտէզը, ագարակը կանոնաւոր դրութեան մէջ են գտնվում, և մխիթարութիւն պատճառում ամեն մի այցելուի։ Մօտ ժամանակներում մելիտօպօլցի պ. Գ. Կարա Մուրզայի ծախսով շինվեցին քարեայ սանդուխքները։ Ուխտաւորներ բազմութեամբ Ս. Խաչ գալիս են Աստուածածնին և Ս. Խաչին։ Աստուածածնին գալիս են աւելի Տաւրիկեան նահանգի բնակիչները, իսկ Ս. Խաչին աւելի մեծ քանակութեամբ գալիս են մօտակայ Սուրաչի գիւղի հայ գաղթականները, որոնք հողագործութեամբ են պարապում յիշեալ գիւղում»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

Պօրտ Արտուրի կրիտիկական վիճակը։ Արտասահմանեան մամուլը կրիտիկական է համարում Պօրտ-Արտուրի և ռուսական էսկադրայի վիճակը։ Գլխաւոր դժուարութիւնը՝ պահակազօրքի պակասութեան մէջ է։ Պաշարողական աշխատութիւնները Սունշուլան ամրոցի և արևելեան ամրոցների դէմ արագ աջողութիւններ են գործում։ Եապօնացիները յոյս ունեն, որ առաջիկայ ընդհանուր շտուրմը կատարեալ աջողութիւն կունենայ։ (Нов.)

Նեղուցների խնդիրը։ Վիէննայի «N. Fr. Presse» թերթը տպել է ռուսաց փոխ-ծովապետ Կազնակովի յայտարարութիւնը նեղուցների մասին։ Ծովապետի կարծիքով, սև-ծովեան նաւատորմի Հեռաւոր-Արևելք ուղարկելը անպայման անհրաժեշտ է Ռուսաստանի համար։ Բայց կարելի է երկիւղ կրել, որ, ինչպէս պատահեց 1902 թ., երբ ռուսները մի ականանաւ ուղարկեցին, Անգլիան բողոք կը ներկայացնէ։ Պարիզի դաշնագիրը հնացել է և ներկայ պայմաններում անհնարին է որ Ռուսաստանը պահպանէ այդ դաշնագիրը, մանաւանդ որ Թիւրքիայի կողմից որ և է դիմադրութիւն չի լինի։ Հէնց որ կը վճռվի ուղարկել սև-ծովեան նաւատորմը, Ռուսաստանը դրականապէս կը յայտնէ, որ անպայման կարող է համարում ազատ անցքը նեղուցներով։ Թիւրքիան չի բողոքի, իսկ երբ Անգլիան բողոք յայտնէ, նաւատորմը արդէն անցած կը լինի նեղուցներով։ Միւս կողմից նոյն լրագիրը հաղորդում է, որ Սեվաստօպօլում բոլոր լուրերը սև-ծովեան նաւատորմի մեկնման մասին համարվում են շինծու։ (Нов.)

—Պարիզի «Petit Journal» թերթը հաղորդում է, որ նեղուցների հարցը, իբր թէ, սուր բնաւորութիւն է ստանում, որ ռուսաց կառավարութիւնը իբր թէ որոշել է ուղարկել Սև ծովից 30 նաւեր և Բ. Դուռը համաձայն է այդ բանին, այն պայմանով, որ այդ նաւերը այլ ևս չը վերադառնան Սև ծով։ Միւս կողմից, «Daily Mail» հաղորդում է, որ իբր անգլիական կառավարութիւնը յայտնել է ռուսաց կառավարութեան, թէ ոչ մի դէպքում չի համաձայնի թոյլ տալ որ սև-ծովեան նաւատորմը անցնէ նեղուցներով։ Վերջապէս, Բեռլինի «Berl. Tageb.» լրագիրը հաղորդում է, թէ Պետերբուրգից ստացված հաստատ տեղեկութիւնների հիման վրա, երրորդ էսկադրա Հեռաւոր-Արևելք ուղարկելու հարցը յետաձգված է։

Այժմ ում հաւատալ։ (Нов.)

Չինացիները եւ եւրօպացիները. «Matin» լրագրի թղթակիցը, որ մի քանի տարիներից ի վեր չէր եղել Շանխայում և այժմ նորից գնաց այդտեղ, չը ճանաչեց այդ քաղաքը, այնքան փոխվել են չինացիների տրամադրութիւնը ոչ ի նպաստ եւրօպացիների։ Թղթակիցը խօսեց այդտեղ չինական գեներալ Չէն-Տօնգի հետ, որ 18 տարի ապրել է Պարիզում և համարվում է Ֆրանսիայի բարեկամ։ Այդ գեներալը անկեղծօրէն յայտնեց, որ վերջին տարիները չինացիների ատելութիւնը դէպի եւրօպացիները սաստիկ աճել է, և թէև այժմ հիմք չը կայ վախենալու, որ օտարազգիների ընդհանուր կոտորած կը լինի Չինաստանում, բայց ժամանակ է, որ եւրօպացիները փոխեն իրանց վերաբերմունքը դէպի Չինաստանը և ի նկատի ունենան եապօնական պրօպագանդայի աջողութիւնները։ (Нов.)

Տրամադրութիւնը Եապօնիայում. Տօկիօից հաղորդում են «Köln. Zeit» լրագրին, որ տրամադրութիւնը Եապօնիայում շատ լուրջ է, վիրաւորների անհագին տրանսպօրտներ գալու պատճառով։ Ֆինանսների մինիստրը յայտնել է, որ պատերազմի շարունակութեան դէպքում պէտք է դիմել հարկերի աւելացման։ Եապօնական զեկավար շրջաններում այն կարծիքն է տիրում, թէ Ռուսաստանը երկու տարուց աւելի անկարող կը լինի վարել այդ պատերազմը։ (Нов.)

ԴՈՒԽԱՐՂԱՆԻ (Ատրպատական) ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Դուխարղանը գտնվում է Թաւրիզից դէպի արևելա-հիւսիս 56 վերստ հեռաւորութեամբ. այժմ զուտ թրքաբնակ մի գիւղաքաղաք է, իսկ ինչպէս ցոյց են տալիս յետագայ փաստերը դարեր առաջ այստեղ մեծ թւով հայեր են եղել։ Դուխարղանին կից գտնվում են Փիր-կաթրան անունով զուտ հայաբնակ գիւղի փլատակները, որի դժբախտ ազգաբնակութիւնը զոհվել է դրացի թուրքերի բարբարոսութեան. ինչպէս պատմում են, թիւրքերը մի գիշեր յարձակվում են գիւղի վրա, բնակիչներին սրի քաշում, գոյքը թալանում և գիւղը քար ու քանդ անում։

Քաղաքի մէջ այժմ էլ յայտնի են Հայոց թաղը, բաղնիքը, գերեզմանատունը և եկեղեցին. վերջինս ունի իր սեփական այգին, որի արդիւնքը հասնում է Թաւրիզի հայոց «Արամեան» դպրոցին։ Ինձ միանգամայն անհրաժեշտ էր այցելել եկեղեցին, նախ որպէս մի հին սրբավայրի, երկրորդ հետաքրքիր էր արդեօք կը գտնվի այդտեղ մի կենդանի վկայ իմանալու թէ որ դարերումն է հայը այստեղ ապրելիս եղել։ Գալուս երկրորդ օրը շտապեցի դէպի եկեղեցի, նախ մտանք բակը, որը, պէտք է ասեմ, այնքան էլ փոքր չէ. եկեղեցու պատերը զուտ քարից են շինված և այնքան հիմնաւոր, որ ժամանակի քայքայիչ զօրութիւնը դարերի ընթացքում ազդել չէ կարողացել. պատերի ճիշդ ուղղութեամբ քաշված են նոր պատեր, որոնց համար, ինչպէս պատմում են ծերերը, վերջին ռուս-պարսկական պատերազմին, երբ գեներալ-Պասկևիչը

եկել է այստեղ տեսակցելու Պարսից Թագաժառանգ Աբաս-Միրզայի հետ, տեսնելով այստեղ մի փոքրիկ քրիստոնէական տաճար, ձեռնարկել է մեծացնելու և վերանորոգելու, իբր իր զօրքի համար աղօթատեղի, սակայն երբ Թագաժառանգի հետ հաշտութեան պայմանների մասին համաձայնութեան են գալիս և ռուսաց բանակը վերադառնում է, Պասկևիչի այդ բարի ձեռնարկութիւնը կիսատ է մնում։

Ապա մտայ եկեղեցու ներսը, որտեղ իմ առաջ պատկերացաւ մի սրտաճմլիկ տեսարան. յատակը մերկ, առաստաղը, որը փայտից է ծածկված և փլչելու մօտ է, մերկ էր և սեղանը։ Սեղանի պատի մէջ ամրացրված քարի ռ. ի. ը. (1028) թւականը մի կենդանի վկայ է թէ որքան դարեր են սահել այդ սուրբ տաճարի գլխից... ինչպիսի փոթորիկներից է ազատվել, պահպանել իր խղճուկ գոյութիւնը և հասցրել մեր ժամանակին... րօղէապէս կարծես իմ երևակայութեան առաջ պատկերացաւ արաբական ահեղ արշաւանքների, Ալփասլանների, Չինգիզխանների, Լէնկ Թէյմուրների և Թաթարական այլ փոթորիկների հեղեղը, որոնց աւերիչ զօրութեան տակ տրորվել, մաշվել են այդ անբախտ մօր—Թշուառ զաւակները։ Սեղանի առաջ կայ մի գերեզման, որի քարի վրա գրված է «Աստուած ողորմի Դուխարղանցի Ամիրի որդի Տէր Յովսէփին Թվին 1200» կան և ուրիշ երկու մարմարիոնէ գերեզմանաքարեր, որոնց ամբողջ գրուածքը աւելորդ եմ համարում առաջ բերել, միայն Թւերն են մէկը 1192, միւսը Ռ. Մ. Է.—1207։ Մկրտութեան աւազանի մէջ գցած է եկեղեցու բակի մէջ հանված ջրհորի քարը, որի գրուածքը բառացի և տառացի ճշտութեամբ առաջ եմ բերում «ես Տէր Յովասափ այս ջրհօրս հանեցի օվ խմէ ողորմի ասէ, Աստուած իրան մեղքն թողնու, Թվին ռ. ճ. ծ. բ.—1152 օվ որ այս քարս կամ ջրհօրս խափանէ բարտական լինի»։ Վերոյիշեալ յիշատակագրերը կարդալուց յետ վերջին անգամ գլուխ խոնարհեցրի այս սուրբ սեղանին և հեռացայ հայի անցեալի դառն յիշողութիւնների տխուր տպաւորութեան տակ...

Ա. Թ.

Դուխարղան

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Բէնդէրգեազ, նոյեմբերի 20-ին

Բէնդէրգեազում խոլերայի սպառնացող վըտանգն անցած էինք համարում։ Բէնդէրգեազի հասարակութիւնը գոհ էր, որ կարողացաւ ազատ մնալ այդ վարակիչ ախտի ազդեցութիւնից։

Հոկտեմբեր ամսին, Թուրքերը աւելորդ համարեցին կարանտինների գոյութիւնը. մի օրում հաւաքեցին բոլոր կարանտինները. նոյն իսկ տեղիս փոքրաթիւ բանիմաց դասակարգն աւելորդ էր համարում այլ ևս մաքառել աղէտի դէմ։ Գիւղացիների ամբարած մրգերը ազատ ծախվում էին խանութներում։ Կրկին տիրեց անմաքրութիւնը. փողոցների ամեն անկիւնից սկսեց փչել վաղեմի գարշահոտութիւնը։

Ինչ ասել կուզէ, որ այդ բանը շատ շուտ կարողացաւ նպաստել խոլերայի զարգացմանը և տարածմանը Բէնդէրգեազում։ Այդ պարհուբելի հիւրը աջող պայմաններ գտաւ մեզ մօտ։

Նոյեմբերի 15-ին մի անսովոր իրարանցում էր ընկել Թուրք մշակների մէջ։ Այդ օր տեղեկացանք, որ խօլերայով հիւանդացել են 6 հոգի, մեռել են չորսը։ Միւս օրը 3 հոգի մեռան (բոլոր մեռնողները Թուրք մշակներ են)։

Տեղիս մահմեդական ազգը ժողովուրդը Թեբահաւատութեամբ է վերաբերվում դէպի բըժշկականութիւնը։ Խօլերան Աստծու պատիժ է համարում, իսկ նրա դէմ մաքառելը մեղք։ Խմբերով հաւաքված, փողոցներում կուրծքները ծեծում են և մեծ մարգարէների գթութիւն խնդրում։ Մնում է, որ տեղիս հայերը դիմեն սարհադդարին (ոստիկանապետին) և խնդրեն, որ առանձնացնել տայ մշակներին, քանի որ հիւանդութիւնը նրանց մէջն է և օրինաւոր ախտահանութեան ենթարկեն նրանց բնակարանները։ Թուցէ դրանով կարելի լինի համաճարակի առաջն առնել։

Տեղիս Մ. Նալբանդեան գրադարան-ընթերցարանի դահլիճում սիրողները խաղացին «Օրթաճալի քէֆը» և «Խէչօի-Թուղը»։ Խաղը բաւարար էր։

Յով. Թոնեանց

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Frank. Zeitung» լրագրին հեռագրում են Կ. Պոլսից, որ սուլթանը վճռականապէս հրաժարվում է վաւերացնել այն դաշնագիրը, որ Անգլիան կնքել է Աղէնի միւս կողմը գտնված երկրի առիթով։ Այդ պատճառով Անգլիան որոշել է ուժով հեռացնել Թիւրքաց պահակազօրքը դաշնագրով իրան զիջած տեղերից և պնդացնել այդ ակտը նաւատօրմային ցոյց անելով Կարմիր ծովում։

—Գերմանական ըէյխստագի նիստում պատգամաւոր Ֆօլլմարը մի ճառ արտասանեց, որի մէջ ասաց, թէ կայսերական կանցլէրը անարդարապէս է մեղադրում սօցիալ-դեմօկրատներին, թէ որոնք ձգտում են պատերազմ առաջ բերել Ռուսաստանի հետ։ Առարկելով Ֆօլլմարին, կանցլէր կոմս Բիւլօվը ասաց հետեեալը. «Մենք, գերմանացիներս, քիչ բան կը վաստակենք քաղաքակիրթ աշխարհի կարծիքի առաջ, եթէ միջազգային քաղաքականութեան դժուարին և փափուկ խնդիրները մեզանում քննվեն լոկ կուսակցական տեսակէտից։ Հարաւ-աֆրիկեան պատերազմի ժամանակ մենք ղեկավարվում էինք զգացումով և այսպէս կոչված իրաւունքի կամ ոչ իրաւունքի խնդիրը մեզանում լուծում էին ազգայնական նախապաշարման հողի վրա։ Մենք այն ժամանակ սխալ ճանապարհի վրա էինք կանգնած, ինչպէս և այժմ։ Ռուս-եապօնական պատերազմի ընթացքում, երբ արտաքին քաղաքականութեան հարցերը մեզանից ոմանք լուծում են զգացմունքի կամ նոյն իսկ կուսակցական ոգևորութեան հողի վրա, Ռուսաստանի վերաբերմամբ մենք պահպանում ենք խիստ չէզոքութիւն, որ համապատասխանում է մեր աւանդական բարեկամութեան դրացի կայսրութեան հետ և դրա հետ միասին մենք որ և է առիթներ չենք տալիս ուրիշ պետութիւններին, որոնց հետ գտնվում ենք դաշնակցական կամ բարեկամական յարաբերութիւնների մէջ, չը հաւատալ մեզ։ Ես կարող եմ միայն ցանկանալ, որ բոլոր կուսակցութիւնները, ամբողջ հասարակական կարծիքը և մամուլը գործողութեան այդպիսի եղանակ ունենայ։ Գերմանացիները մի վատ բնագիծ ունեն—խառնվել ուրիշների գործերի մէջ։ Գործնական հետևանքներ այդ ձևով մենք ձեռք չենք բերի, և ես համարում եմ մեր հասարակութիւնը ոչ բաւականաչափ դաստիարակված քաղաքական մտքով, եթէ նա այնքան հեշտութեամբ գրաւվում է կուսակցական նկատումներով։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

2 դեկտեմբերի

ՏԵԱՆՑԶԻՆ, 1 դեկտեմբերի (Րէյտէր)։ Տէլինի ռուսական իշխանութիւնների հրամանով նոյեմբերի 28 ին փակվեցին չինական 5 բանկեր։ Բանկերը մեղադրվում են այն բանում, որ իրանց ձեռքն են գցել տեղի վրա եղած արծաթէ մանր դրամները։ Դիրեկտորներից իւրաքանչիւրը փայտէ 100 հարուածներ ստացան և ուղարկված են Խարբին լրացուցիչ պատիժ կրելու համար։

ՏՕՄՍԿ։ Դուման ընտրեց պատգամաւորութիւն Պետերբուրգ գնալու և միջնորդելու համար, որ սիբիրեան երկրորդ երկաթուղին անցկացնվի Տիւմէնի, Իշիմի, Տօմսկի և Մարիինսկի վրայով, Տիւմէն Օմսկի փոխարէն։ Պատգամաւորութիւնը ճանապարհ է ընկնում այս օրերս։—Կարգադրութիւն է ստացված Տօմսկի նահանգական դատարանի դատին ենթարկելու այն ալտայցիներին, որոնք մասնակցել էին ալտայեան ամառնային պատմութեանը, պատժագրքի 938 յօդուածով։ Դատի են ենթարկված նոյնպէս այն ռուսները, որոնք կողոպտումներ և սպանութիւններ էին կատարել վերոյիշեալ շարժումը խաղաղեցնելու համար։ Գործը կը քննվի մայիսին Բիյսկում։

ԼՕՆԴՕՆ, (Րէյտէր)։ «Ստանդարտ» հաղորդում է, որ հիմքից զուրկ է տարածված այն տեղեկութիւնը, որ իբր թէ Անգլիայի և Չինաստանի միջև դժուարութիւններ են ծագել Տիբէտի դաշնագրի առիթով։ Ոչ մի չինական դեսպան Տիբէտ չէ գնացել։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ։ (Րէյտէր)։ Դաշնագիր էստորագրված միջնորդ դատարանի մասին Միացեալ Նահանգների և Իտալիայի միջև։

ՄԱԴՐԻԴ։ Նոր կաբինէտի կազմելը յանձնված է սենատի նախագահին։

ԲԷԼԳՐԱԴ։ Կառավարութիւնը սկուպշչինային կարդաց ուկազ, որի մէջ նա խնդրում է ժամանակաւոր կրէդիտ երեք ամսով։

ՍՕՖԻԱ։ Պարիզից ստացված տեղեկութիւնների համեմատ, բօլգարական հարիւր միլիօնի փոխառութիւնը, որի հրատարակութիւնը յայտարարված է 80 միլիօնի, չորս անգամ ծածկվեց։—Ճիշդ չէ արտասահմանեան գործակալութիւնների հաղորդած այն տեղեկութիւնը, որ իբր թէ բօլգարական կառավարութիւնը պահանջում է մեծացնել այն գումարները, որոնք նշանակված են իշխանական պալատը պահելու համար։

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ, 20 նոյեմբերի։ (Րէյտէր)։ Այստեղ ստացված տեղեկութիւնների համեմատ, օգոստոսի 15 ին, Լօնդօնի եապօնական դեսպան Գայաշի Տօկիօից հրամանագրութիւն ստացաւ հաղորդել անգլիական մամուլին գեկուցում, որի համաձայն, Պօրտ-Արտուրից Ֆրանսիական դրօշակի տակ դուրս եկած ջօնկան փորձ արեց պատռել պաշարման գիծը։ Գայաշի հրաժարվեց կատարելու այդ հրաման. օգոստոսի 26-ին երկրորդ անգամ հրաման ուղարկվեց հաղորդելու այդ տեղեկութիւնը մամուլին, բայց Գայաշի կրկին հրաժարվեց կատարելու ստացած հրամանը։ Նրա խօսքով, ջօնկան գնում էր Ֆրանսիական դրօշակի տակ։ բայց եապօնական ականաւը, չը նայելով ջօնկայից տրված նշաններին, սկսեց նրան ռմբակոծել, որի ժամանակ սպանվեցին երկու չինացի և գերմանական ծովային գործակալը։ Այն ժամանակ ջօնկան կանգնեցրին և բերեցին եապօնական կրէյսէրի ափի մօտ։ Եապօնական օֆիցէրի ձեռքով խուզարկութիւն կատարելուց յետոյ, կրէյսէրի հրամանատարը նախ ազատ Թողեց նրան, բայց յետոյ հրամայեց ջրասոյզ անել նրան, չը նայելով պարզարանված փաստին, որ ջօնկայի վրա գտնվում է Ֆրանսիական ծովային գործակալը։ Նա կամենում էր այդպիսով գերմանական կցորդի մահվան առիթով անախորժ հետևանքների առաջն առնել։—Տեղեկութիւններ են ստացված նոյնպէս Հիւսիսային ծովում տեղի ունեցած ինցիդէնտի առիթով, որոնց համաձայն չորս ականանաւեր եապօնական հրամանատարութեամբ անգլիական լօցմաններով հեռացան Անգլիայից այն օրը։—Թագաւոր Կայսրը աչքի անցրեց էսկադրան Կրօնշտադտում։ Երկու ականանաւ գնացին դէպի դանիական ջրանցքը և այնտեղ կանգ առան, իսկ մնացածները սպասում էին բաց ծովում ճանապարհին, որով պէտք է անցնէին նաւերը Հիւսիսային ծովում։ Ռուսական էսկադրայի հինգ օր առաջ դանիական ջրերը գալուց առաջ եօթը ձկնորսական շոգենաւերին Հուլլից աջողվեց միանալ ականանաւերի հետ։ Այդ շոգենաւերը ականային գործիքներ և ականաձիգներ ունէին։ Եապօնական ականանաւերը գիշերը յարձակում գործեցին ռուսական էսկադրայի վրա Հիւսիսային ծովում, բայց յարձակումը աջողութեամբ չը պսակվեց. մէկ ականանաւ ջրասոյզ արվեց, իսկ միւսը վնասվեց։ Առաջինի էկիպաժը ազատեցին ձկնորսական շոգենաւերը, իսկ մնացած երկու ականանաւերը հրաման ստացան ուղևորվել Պօրտսմուտ ուղեկցելու ռազմամթերքներ փոխադրող նաւերին Եապօնիա։

3 դեկտեմբերի

ՄՕՍԿՎԱ, 2 դեկտեմբերի։ Պիրագովեան ընկերութեան վարչութիւնը բժիշկների Պիրագովեան ընկերութեան առաջիկայ նիստին առաջարկէ քննութեան մի շարք հարցեր, որոնց նպատակն է լինելու հեռացնել հասարակական կեանքի այն պայմանները, որոնք խանգարում են բժշկին հասարակական առողջութեան գործում լիակատար ինքնուրոյնութիւն արտայայտելու։

ՏՕԿԻՕ, 2 դեկտեմբերի։ (Րէյտէր)։ Հաղորդում են հետեեալ մանրամասնութիւնները եապօնական ականային մանրիկ նաւատօրմի յարձակման մասին «Սեվաստօպօլ» զրահակրի վրա։ Կազամայի հրամանատարութեամբ ականանաւերի մանրիկ նաւատօրմը երկուշաբթի օրը կէս գիշերից անց մի քանի ապարդիւն յարձակումներ գործելուց յետոյ, երեքշաբթի օրը առաւօտեան ժամը $2^1/_2$ ին նա նորից գրոհ տուեց Արակաւայի հրամանատարութեամբ։ Արդիւնքը յայտնի չէ։ Յարձակման ժամանակ ռուսական մի ռումբ կպաւ մի ականանաւի ծխնելուզին, իսկ մի ուրիշ ռումբ ընկաւ մեքենաների բաժինը, որի պատճառով ականանաւը շարքից դուրս հանվեց։ Ժամը 6 ին փոքր նաւատօրմը վերանորոգեց յարձակումը Սէկիի հրամանատարութեամբ և ընկնելով ռուսական ցոլացուցիչների լոյսի շրջանի մէջ, ենթարկվեց ուժեղ կրակի։ Փոքր նաւատօրմը չը հասաւ իր նպատակին։ Երկու ականանաւ միաժամանակ մօտեցան «Սեվաստօպօլ»-ին և բաց Թողին երկու ական, որոնք պայթեցին, սակայն անյայտ է, թէ նրանք նպատակին կպան թէ ոչ։ Այդ երկու ականանաւը նոյնպէս ենթարկվեցին ուժեղ կրակի։ Ամեն մէկի մէջ ընկան մի-մի ռումբ. Վիրաւորված են 3 հոգի։ Պօրտ-Արտուրից ստացված մի հեռագիր հաղորդում է, որ «Սեվաստօպօլ» զրահակիրը ջրի երեսին դիմանում է, բայց ակներև է, որ վնասված է.

ԼՕՆԴՕՆ, 2 դեկտեմբերի։ (Րէյտէր)։ «Րէյտէրի գործակալութեան» Թղթակիցը Պօրտ-Արտուրի մօտի եապօնական գլխաւոր բանակատեղում հաղորդում է, որ Բարձր սարից տեսնվում են քաղաքի և նաւահանգստի բոլոր մասերը։ Փողոցները դատարկ են, շատ շէնքեր ոչնչացել են հրդեհից։ Եապօնական ռումբերը Թափվում են քաղաքի և նաւահանգստի բոլոր մասերը, «Սեվաստօպօլը» նաւաշինարանումն էր։ Նա կարողացաւ գիշերով դուրս գալ այնտեղից և այժմ Լեաօտէշանի մօտ է։ Բարձր սարի գրաւումը մարդկանց զարհուրելի զոհեր արեց։ Այժմ եապօնական նաւատօրմը կըվերադառնայ Եապօնիա, նաւերը կարկատել. եապօնացիները շարունակում են առաջ արշաւել Աղաւնու ծովախորշի ափերով, համեմատաբար հաւթ տեղերով։ Արշաւանքն առաջ է ընթանում Տայեանգկան, Իտշան և Անցզիշան մարտկոցների դէմ։ Թերութիւնները բարձրանալը հեշտ է, բայց մարտկոցները չափազանց ուժեղ են։ Այդ մարտկոցները գրաւելու խնդիրը դժուարանում է նրանով, որ ստիպված են տրանշէներ փորել սառած գետնի մէջ։ Բարձր սարի վրա դրված ծովային թնդանօթները կարող են Թեարկել հետևակ զօրքի արշաւումն ամեն մի պահեստի մարտկոցի դէմ առանձին։

3 դեկտեմբերի

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Ֆրանսիան նոյնպէս միանում է ժանդարմէրիայի եւրօպական օֆիցէրների Թւի մեծացնելու պահանջին Մակեդոնիայի այն շրջաններում, որոնք գտնվում են Ֆրանսիայի հսկողութեան տակ։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ։ Ռուսաստանը ներկայացրեց Միացեալ Նահանգների կառավարութեանը միջնորդ դատարանի վերաբերեալ դաշնագրի նոր նախագիծը։ Ի նկատի ունենալով, որ այդ նախագիծը էապէս տարբերվում է Հէի առաջարկած ծրագրից, այդ առիթով բանակցութիւնները մի փոքր ժամանակի պէտք ունեն։

ՆԷՄԻՐՕՎ։ Հրէական հասարակութիւնը նըւիրում է 2000 ր. Հեռաւոր Արևելք գնացող պահեստի զինուորների ընտանիքները պահելու համար։

ԲՈՒԴԱՊԷՇՏ։ Պատգամաւորների ժողով։ Այսօրվայ նիստը բազմիցս ընդհատվում էր ըիմադրականների կողմից, որոնք աղմկալից տեսարաններ էին սարքում և չէին Թոյլ տալիս մինիստր-նախագահին մի խօսք անգամ արտասանել։ Հէնց որ Տիսսան բարձրանում էր իր տեղից, սկսվում էր աղմուկ և լսվում էին «հրաժարական» բացականչութիւնները։ Իբրև այդպիսի դրութիւնը շարունակվեց կէս ժամ, որից յետոյ նիստը փակվեց։

ՕՐԷՕԼ, 2 դեկտեմբերի։ Ազնուականութեան ժողովարանում Օրլովի փաստաբանները բանկէտ տուին, որ նուիրված էր դատաստանական օրէնսդրութիւնների հրատարակութեան քառասնամեակին։

ՎԻԷՆՆԱ։ Կառավարութիւնը վճռեց արձակել ունգարական պարլամենտը և նոր ընտրութիւններ նշանակել։ Արձակումը տեղի կունենայ մի քանի օրից յետոյ։

ՊԱՐԻԶ։ Նախագահը իր ամուսնու հետ ճաշ տուին ի պատիւ պօրտուգալական արքայական զոյգի։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ։ (Րէյտէր)։ Սպանիական դեսպանը ծանուցեց պետական քարտուղար Հէին, որ նա լիազօրութիւն ունի ստորագրելու միջնորդ դատարանին վերաբերեալ դաշնագիրը Սպանիայի և Միացեալ-Նահանգների միջև։

ՀՌՕՄ։ «Տրիբունա» լրագիրը տպում է քաղուածք մեղադրական ճառից կապիտան Էրկօլանի դէմ, որը մեղադրվում է պետական դաւաճանութեան մէջ։ Մեղադրական ճառի մէջ ասված է, որ յափշտակված դօկումէնտները զօրաշարժի մասին յանձնված են Ֆրանսիային։

ԼՕՆԴՕՆ։ (Րէյտէր)։ Աւստրի մինիստրութեան քննիչ յանձնաժողովը հուլլեան միջնադէպքի առիթով կը վերսկսի նիստերը Լօնդօնում և դեկտեմբերի 6-ին հարցափորցի կենթարկէ վկաներին վարձատրութեան հարցի վերաբերմամբ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գեներալ-ադիւտանտ Կուրոպատկինի ամենահպատակօրէն հեռագիրը 1904 թ. դեկտեմբերի 2 ին. «Պատերազմական ընդհարումների մասին այս դեկտեմբերի 2-ին զեկուցումներ չեն ստացվել։ Այսօր Մուկդէն հասաւ 3-րդ բանակի հրամանատար գեներալ բարօն Կաուլբարս։ Ցերեկը մի փոքր քամիով ցուրտը հասաւ Րէօմիւրի 3 աստիճանին։ Վերոյիշեալի մասին ամենահպատակօրէն զեկուցանում եմ Ձերդ Կայսերական Մեծութեան։»

ՄՈՒԿԴԷՆ։ Դեկտեմբերի 2-ին։ Լուրերին

նայելով, ճապօնացիները եռանդով հայթայթում են չինական զօրքերին Մանջուրիայի սահմաններում կռուելու թնդանօթներ։ Վերջին ժամանակներս նրանք հայթայթել են 65 հատ, որից 25-ը Լանչժօու կայարանում են զուրս հանել, իսկ 40-ը Ցինմինտինի մօտ։

ՍՕՖԻԱ։ Այստեղ նշանակութիւն են ընծայում սուլթանական կօմիսար Սադիգ-փաշայի գալստեան յետաձգման. նա պէտք է այսօր գար Սօֆիա։ Երկիւղ են կրում նոր տարաձայնութիւնների մասին, ուստի Անդրիանօպօլսի վիլայէթի փախստականների հայրենիք վերադառնալը յետաձգված է։

ԲԷԼԳՐԱԴ։ Արմատական կուսակցութիւնը հրատարակեց դիմում ընտրողներին, որի մէջ ցոյց է տրվում անկախների վերջնական բաժանումը և բացատրվում են հերձուածի պատճառները։ Դիմումը ստորագրված է բոլոր մինիստրների և 80 պատգամաւորների կողմից։ Այդ ակտով հաստատվում են քաղաքական երկու կուսակցութիւններ։ Սկուպչինայի բիւրօն հրաժարվեց իր լիազօրութիւնից, որովհետև նա ընտրված էր համաձայնութեան հիման վրա։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ 2 դեկտեմբերի (Րէյտէր)։ Ռուսաց «Թագուհի Օլգա» շոգենաւը անցաւ այսօր Բօսֆօրից, գնալով դէպի Ռուսաստան։ Նրա վրա է «Րէշիտելնի» նաւի հրամանատար «Րօշչակօվսկին» և շատ ռուս բժիշկներ և սանիտարներ, որոնց ճապօնացիները գերի էին վերցրել և յետոյ բաց թողել։

ՏՕԿԻՕ, 2 դեկտեմբերի (Րէյտէր)։ «Սեվաստօպօլի ականաւերի վրա յարձակվելու հեռագրի մէջ ասվում է, թէ ականաւերի տախտակամածները ծածկված էին սառուցով։ Էկիպաժը սաստիկ նեղվեց ցրտից։ Ռուսները ձեռք առան նախազգուշութեան ամենալուրջ միջոցներ զրահաւորի պահպանութեան համար։ Առաջաւոր մասը ծածկվեց ցանցով ականների դէմ և յատուկ վանդակով փայտից և երկաթից շինված, կապված իրար հետ շղթաներով։

ՍԷՈՒԼ, 3 դեկտեմբերի։ (Րէյտէր)։ Հիւսիսարևելեան Կօրէայից ստացված լուրերի համաձայն, ռուսները պատրաստվում են արշաւելու դէպի հարաւ, ուստի և Սիօնչէնում նըկատվում է եռանդուն գործունէութիւն.— Կօնչժուի նահանգապետը զեկուցանում է, որ նոր քաղաքական ընկերութեան անդամները սկսում են լուրջ կերպով սպառնալ նրա նահանգին։

ԻՐԿՈՒՏՍԿ։ Մեծ Իշխանուհի Մարիա Պավլօվնայի սանիտարական գնացքը բերաւ 33 հիւանդ և վիրաւոր, 50 օֆիցէր և Լեաօեանում վիրաւորված քոյր Եկօվենկօին։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ
ԱԶՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւն ամէն օր.
Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12
Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7
Վելիամինօվսկայա փողոց № 8։ (ե.ո.) 47—100

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Մ. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ
նախկին օրդինատօր Մօսկվայի համալսարանի կլինիկայի
Ընդունում է յատկապէս միզասեռական, սիֆիլիսի և կաշու հիւանդութիւններ ունեցողներին։ Ընդունելութիւն ամէն օր՝ 10—11 ժամին առաւօտեան և 6—8 ժամին երեկոյեան։ Րտիշչեվսկի № 1, «Պ մարնի կօմանդի» դիմացը. տէլէֆօն № 11. 8—10

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ
Մասնագէտ միզային և սիֆիլիսիքական հիւանդութիւնների,—ընդունում է հիւանդներին առաւօտեան 12 ժ.—1 ժ. երեկոյեան, 6. ժ.—9 ժ.։ Կուկիա, Սեմեօնօվսկայեա փ. № 20. (ա. կ. ե.) 30—30

Ս. Յ. ՄԱՏԻՆԵԱՆՑԻ
գրականական պիտոյից մագազինը (Միրզոյեւի սահմանը) միշտ պահում է մեծ ընտրութիւն
100,000 ԲԱՑ ՆԱՄԱԿՆԵՐԻ 100,000
Նորութիւններ ստացվում են անընդհատ։
Գինը 2, 3, 5, 8, 10 15 և 20 կոպէկ։
Վաճառականներին մեծ զիջում. գաւառներից ստացված պատւէրները կատարվում են խնկոյն։ (2. չ.) 4—6

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
Ձեռնարկութիւն Կայսերական թատրօնների արտիստ Լ. Դ. Դօնսկօյի
Այսօր, շաբաթ, դեկտեմբերի 4-ին 8-րդ» գալա» ներկայացում մասնակցութեամբ Լ. Դ. Դօնսկօի, տ.տ. Օրեօլի, Նիկիտինայի, Խարիտօնօվայի, Զայավսկայի և Միխայլօվայի. պ.պ. Դօնսկօի, Օբրազցօվի, Դեմեանենկօյի, Պօրուբինօվսկու, Սպերանսկու, Բագրօվի, Զալինսկու, և Մուրատովի.
Կը ներկայացվի
առաջին անգամ Թիֆլիսի արքունական թատրօնի բեմի վրա
«Մ Ա Ն Օ Ն»
օպեր. 5 գործ., երաժ. Մասսընէի։
Սկիզբը երեկոյեան ժամը 8-ին։
Վաղը, կիրակի, դեկտեմբերի 5-ին, Կայսերական թատրօնների արտիստուհի Ն. Ա. Պապայեանի 3 րդ գաստրօլ, կը ներկայացվի ՖԱՈՒՍՏ, օպերա 5 գործ., երաժ. Գունօի։ Երկուշաբթի, դեկտեմբերի 6-ին մասնակցութեամբ Լ. Դ. Դօնսկօի կը ներկայացվի ՆԵՐՕՆ օպերա 4 գործ. 6 պատկ. երաժ. Ռուբինշտէյնի։
Պատրաստվում են ներկայացնելու ՄԱՆԴԱՐԻՆԻ ՈՐԴԻ, օպեր. 1 գործ. երաժ. Կիւի.
Տոմսակները ծախվում են։
1—1 Կառավարիչ՝ Ի. Ա. Կէլլէր

Թիֆլիսի ժողովարան
Շաբաթ, դեկտեմբերի 4-ին նշանակված է
ԴԻՄԱԿԱՀԱՆԴԷՍ
Ընդհանուր հիմքերով։

Այսօր, դեկտեմբերի 4-ին,
ԶԱՆԱԶԱՆ
ՄՆԱՑՈՐԴՆԵՐ եւ
բրդէ կտորներ 7-ից մինչև 9 արշին երկարութեամբ.
Նոյնպէս և
ՆԵՐՔԻՆ, ՄԵՏԱՔՍԷ ԵՒ ԲՐԴԷ ԻՒՐԿԱՆԵՐ
խիստ էժան գներով
ԿԸ ԾԱԽՎԵՆ
ԵՂԲ. Ս. և Ա. ՄԻԼՕՎՆԵՐԻ
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏԱՆ
ՄԱՆՐԱԾԱԽՍԻ ԽԱՆՈՒԹՈՒՄ
Գօլօվինսկի պրօսպէկտ, Կադէտների կօրպուսի դիմացը։
ՎԵՐՋԻՆ ԳԻՆ
(ո. շ.) 1—10

Լոյս են տեսել
Ա. ՉԻԼԻՆԿԱՐԵԱՆԻ
1) «Մանուկների ստախօսութիւն և նրա առաջն առնելու միջոցները»—գինն է 15 կ.
2) «Մանկական գրադարան»։ № 1 . 5 »
3) Նոյնը . . . № 2 . 5 »
4) Նոյնը . . . № 3 . 5 »
Մանկական գրադարանը բաղկացած է փոքրիկ զւարճալի պատմութիւններից, քաղուածք է զանազան ազգերի հեղինակներից, փոխադրված է գերմաներէնից։ Յարմար են 7—12 տարեկանների համար—աւելի փոքրերին պատմելու նիւթ է։
Դիմել Երևան, ուսուցիչ Չիլինկարեանին կամ Թիֆլիս, «Գուտտենբէրգ» գրավաճառանոց։ 1—5

Լոյս տեսաւ
Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ
ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ
(Վէպ)
Գինն է 60 կոպ.
Շուտով լոյս կը տեսնի «Պատկերներ» Բ. հրատ.
Դիմել՝ Թիֆլիսի հայ գրավաճառներին և հեղինակին՝ Редакція „Мурчъ“, Тифлисъ.

Երդուեալ հաւատարմատար
Ս. Ս. ՄԷԼԻՔ-ԱԴԱՄԵԱՆՑԻ
„Практическое Руководство“
для составленія бумагъ по дѣламъ Гражданскаго Судопроизводства въ ЗАКАВКАЗСКОМЪ КРАѢ, изд. 1904 года“.
Գինն է 1 ռուբլի։
Վաճառվում է Թիֆլիսում. Կենտրօնական, Խրդղէկեի և Գուտտէնբէրգ գրավաճառանոցներում։ Հեղինակին դիմողներ՝ (Прис. повѣр. С. С. Меликъ-Адамову, Тифлисъ. Межевая ул., д. № 40) 10 օրինակից աւելի պահանջողները՝ ստանում են 20% զեղջ և ճանապարհածախս չեն վճարում։ ե. շ. 8—30

Թարգմանել եմ և արդէն թոյլատրված է խաղալու
Վ. Վ. ՊՐՕՏՕՊՕՊՕՎԻ
ԿԵԱՆՔԻՑ ԴՈՒՐՍ
4 գործողութեամբ պիէսը։
Մն. Գուլազեան

ՄԱՅԿՕՊՈՒՄ
Մի հայ ընտանիքում հարկաւոր է մի հայ օրիորդ 3 երեխայի նայելու և սովորեցնելու հայերէն, ֆրանսերէն ու ռուսերէն։ Երեխաներից երկուսը գիտեն հայերէն գրել կարդալ։ Ցանկացողները թող դիմեն—Майкопъ, Куб. об. Вартану Сагинову.
(հ. շ. կ. ո.) 2—5

Տպագրված է և շուտով լոյս կը տեսնէ
6000 օր. ԹՈՄԱՍ ԽՕՅԱՐԻՍ
Յունաստանի յեղ. կեանքից վերցրած հրաշալի պատմուածքը։
Գինն է 5 կոպ. գումարով գնողներին որոշ զեղջ կանվի։
Դիմել՝ Баку. типографія «Арорь», Овакиму Степанянцу. (հ. շ.) 2—2

Շարունակվում է
Ազգագրական-Հրատարակչական ընկերութեան հրատարակութեամբ լոյս տեսնող
Ազգագրական Հանդէս
XI և XII գրքերի
Բաժանորդագրութիւնը։
Բաժանորդագինն է 3 ռուբլի
XI գիրքն արդէն լոյս է տեսել, իսկ XII լոյս կը տեսնի այս տարվայ վերջին։ Նախկին գրքերը վաճառվում են խմբագրատանը բաժանորդագրական գնով։
Դիմել՝ Ервtotalу Лалаянцъ, Саперная 5 Тифлисъ. 2—3

I
Յովհ. Արարաջեանի
ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ
ա., բ. և գ. տարի
Դիմել հետևեալ հասցէով՝ Александрополь, M-lle Сирануйшѣ Арабаджіанцъ.
II
Յովհաննէս Արարաջեանի նոր հասցէն՝
Ростовъ н/д., Уголь Пушкинской ул. и Большого проспекта д. № 152 Оболешевой.
չ. շ. 9—10

ԱՏԱՄԻ ՊԱՍՏԱ
ՎԻՍԲԱԴԷՆԻ ԱՂԲԻՒՐԻ ԱՂԻՑ
№ 4711
դա մի բնական միջոց է ատամներ մաքրելու համար, որ բժիշկները ճանաչել են իբր ամենալաւը. միացնում է իր մէջ ատամները և բերանը խնամելու բոլոր կարեւոր և ճնկացի յատկութիւնները։
Նա կազմում է ժամանակակից գիտութեան նորագոյն գիւտը և ատամները մաքրելու միջոցների մէջ իր հաւասարը չունի։
Միակ գործարանատէրն է
ՖԵՐԴ. ՄՈՒԼՀԷՆՍԸ
Կէլն՝ Րայնի վրա և Րիգա
Գտնվում է բոլոր դեղատներում, անուշահոտութիւնների խանութներում և դեղատան պահեստներում։
№ 153,785/90 2—6
Ն. 10, դ. 4, 29, փ. 16, մ. 18, ս. 27

Գուտտենբէրգ
գրախանութում վաճառվում են.

Լէօ, Ռուսահայոց գրականութիւնը ըսկզբից մինչև մեր օրերը . .	1 50
Փափազեան Վ., Պատմուածքներ թիւրքահայերի կեանքից . . .	1 —
Եղիշէի պատմ. Վարդ. անձնացեացն օր.	— 20
Լռութիւնը, Ահարոնեանի . . .	— 60
Արազը, » . . .	— 80
Մրրկի սուլոց » . . .	1 —
Իտալիայում » . . .	1 50
Իշխանն ու աղքատը, Մարկ Տուէնի, թարգմ. Գր. Շար. . . .	1 —
Գործը գործ է պահանջում, թարգ. Զալ.	— 40
Արիութեան թեհրը, Ժ. Զօնդի, պատկ.	— 30
Համով հոտով, Սրուանձտեանի . .	1 25
Գող Մժղօ, Վասպուրականի իրական կեանքի, Նշիկ Երէցի . . .	— 80
Գերմ. մանկ. բարձ. հաստատութ. Ի. Յ.	— 40
Աշակերտների յուշատետրը, նոյնի .	— 30
Իմ օրագիր, նոյնի	— 25
Ռամկական մրմունջներ, Բրուտեանի .	— 60
Պատմութիւն հայոց Զաքեանի .	1 50
Սոխակ Հայաստանի, Գր. ք. Գրիգոր.	1 20
Թիւրքահայերի տնտես. դրութ. Գր. Արծ.	— 20

Դիմել. Тифлисъ: Книжный магазинъ „Гуттенбергъ“ Г. Галустяну. 2—2

Լոյս տեսաւ
«ՀԱՐԳ. ԱՍՏՈՒԱԾԳԱՇՏՈՒԹԵԱՆ»
Դասագիրքը, հինգերորդ տպագրութեամբ աշխ. Գիւտ ա. ք. Աղանեանի
Գինն է 50 կոպէկ։
Պահեստը գտնվում է Կենտրօնական գրավաճառանոցում։ շ. 10—10

Կենտրոնական
գրավաճառանոցում, Թիֆլիս, վաճառվում են հետևեալ գրքերը.

Պաշկանեան Ռ. Ընտիր երկասիրութ. հատոր երրորդ, գ. 1 ր. փառակազմ		1 60
Եղիշէ, Պատմութ. Վարդանանց ըստ անձեռագրին օրինակի ընտիր թղթի վրա գ. 20 կ. փառակազմ . . .		— 50
Փափազեան, վէպ, գ. 1 ր. 50 կ. փառակազմ 2 ր. 25 կ. և հաս. կազմով.		1 90
» Էմմա, գ. 1 ր. փառակազմ		— 50
Ահարոնեան, Լռութիւնը, վէպ . .		— 60
Ադա Նեգրի, Բանաստեղծութ. պրակ	II	— 30
Թումանեան Յովհ., Սասունցի Դաւիթ	I	— 15
» » Անուշ .	II	— 15
» » Լեգենդներ	III	— 15
Շանթ, Երգեր . . .	IV	— 15
» Լեռան աղջիկը . .	V	— 15

(ո.) 2—2

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
№ 1 ՄԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՕՊԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ № 1
ԼԷՕ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ
Հրատարակութիւն Ա. Պողոսեանի
էջ 336
Գինն է 75 կոպ. (2 ֆր.) ճանապարհած. 1 ր. (2 ֆր. 50 սանտ.)։
Վերագիր վճարով ստանալու համար ուղարկելու է 25 կոպ. նամականիշ։
Կարելի է ստանալ՝ Թիֆլիս, «Գուտտենբէրգ» գրավաճառանոցից և Մօսկվա, Արսէն սարկաւագ Սիմէօնեանից։
(Армянскій пер., домъ армянской церкви) 10—10

Թարգմանվեց հայերէն լեզուով և թոյլատրվեց խաղալու համար՝
ԱԶԻԱՆԻԻ
«ԽԱԲՎԱԾ ՅՈՅՍԵՐ»
կօմ. 2 գործ. պիէսը։
Թարգ. Մարսօի

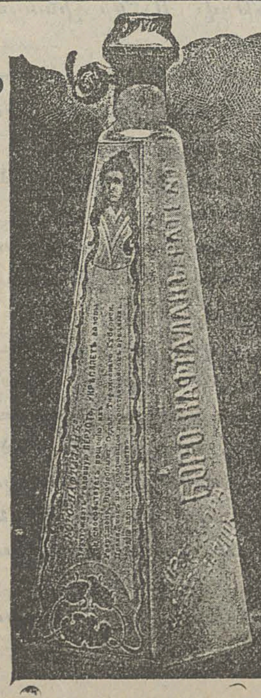

Պրովիզոր Ա. ՍԱՐՈՒԽԱՆԵԱՆՑԻ
ԲՕՐՕ-ՆԱՖԹԱԼԱՆ
Նոր նիւթը
Կատարելապէս ոչնչացնում է գլխի թեփը, ամրացնում է մազերը և օգնում մազերի բուսնելուն. տալիս է մազերին իրանց բնական ու հաստատ տեսքը։ Թոյլատրված է բժշկական վարչութիւնից, երբև ոչ մի վնասակար նիւթ չը պարունակող։
Պահեստարան Кавказское Товар. торговл. аптек. товарами Въ Тифлисѣ, Баку, Батумѣ, վաճառվում է և Ռուսաստանի դեղատներում և դեղավաճառատներում։
Արժէքն է 1 ռուբլի 25 կոպէկ։
(շ. 1 ան.) 24—50